

могло вплинути на подібну своєрідність мислення Сковороди? Насамперед, вроджені художні нахили. Згадаймо, любов до музики. За переказами, улюбленим інструментом філософа була сопілка. І ще дечим обумовлювало його художнє мислення. Культура Середньовіччя, Ренесансу й Бароко тяжіла до алегоричності й символічності, що знаходило відображення в поезії, літературі, архітектурі, драматургії. У випадку Сковороди, індивідуальна специфіка мислення людини підсилювалась соціокультурним фактором. Хоча б тому, що в Києво-Могилянській академії шанували риторичку і поетику як рівнозначних складових у навчальному процесі. Сам Сковорода викладав поетику в Переяславській семінарії та Харківському колегіумі. Його обов'язком був не лише теоретичний виклад віршування, а й керівництво практичними вправами з поезії. І це необхідно враховувати.

Література:

1. Іваньо І.В. Григорій Сковорода //Сковорода Григорій. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. – К., 1983.

Лозниця С.А.

кандидат філософських наук

Київ, Інститут філософії НАН України

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ ІДЕЇ XVIII ст.

Прикметною рисою інтелектуальної ситуації в Європі XVIII була настанова на раціоналістичне освоєння дійсності. Експериментальне дослідження природи, яке розпочалося ще у добу Відродження, у Новий час стало потужною силою, яка спрямовувала філософську думку, що призвело до зміни традиційної релігійної системи цінностей, яка тривалий час була мірилом істинного і хибного. Виникла нова суто світська система цінностей, яка почала визначати розвиток культури. У добу Просвітництва важливе місце стали посідати раціоналістичні цінності, що істотним чином позначилось не лише на науковому пізнанні та розумінні світоустрою, але і на концепції людини та суспільства.

В Україні цей період позначений такими важкими випробуваннями як поступовим знищенням державної автономії, обмеженням

прав селян і його цілковитим закріпаченням, ліквідацією прав і вільностей козацтва, зруйнування Запорізької Січі та ін. Відповідно до соціально-політичних процесів в Україні, українські просвітники зосередили свою увагу на боротьбу з існуючим ладом, наголошуючи на несправедливості феодально-кріпосницьких засад, як таких, що суперечать нормам права. Вольтер в “Історії Карла XII” (1731) складне становище України пов’язує з під’яремним статусом країни, яку намагаються поглинути держави-гегемони: “Україна завжди прагнула до свободи, але оточена Москвою, Туреччиною і Польщею, вона змушена була шукати собі протектора в одній з тих держав. Україна піддалася спочатку Польщі, яка поводитися з нею зовсім як з поневоленою країною, відтак піддалася Московитові, що уярмлював її неначе рабів, як це завше є звичаєм у Московитів” [1, 153].

Осмыслюючи Україну як приналежну до європейської культури, звернемо увагу на те, яким чином уможливилось засвоєння європейських культурно-історичних парадигм (античність, християнство, модерна доба) українською культурою і який внесок зробила наша культура у європейську культуру. Україна, чи радше, Київська Русь, із прийняттям християнства від Візантії, долучилася до елліністичної культури, для якої притаманне звернення до “внутрішньої людини” (неоплатонізм). Поряд з іншими джерелами, у Київській Русі вже у XIV столітті був здійснений переклад слов’янською мовою творів Псевдо-Діонісія Ареопагіта (“Корпус Ареопагітик”), концепції якого суттєво позначилися на формуванні християнізованого платонізму в цілому і українського неоплатонізму зокрема. Якщо західноєвропейська філософія окрім неоплатонізму значною мірою покладалася на аристотелівську традицію, що знайшла своє продовження у добі Відродження, то українська філософія, ґрунтуючись на містичному неоплатонізмі, сприяла появі культури бароко. Так, для ренесансного класицизму прикметною ознакою є тяжіння до раціоналізму та нормативізму у творчості, що у мистецтві знаходить своє вираження у простоті й чіткості прямих ліній, в той час як культура бароко пране до кривих ліній, що на противагу світу видимому мало б виражати духовне буття. Стиль руського, чи “козацького” бароко найбільшою мірою репрезентований у архітектурі. Хоча, на відміну від західноєвропейського бароко, в Україні стиль знаходив своє вираження у простіших формах, масштабність церковного будівництва, особливо за гетьманства Мазепи, свідчить про значущість цього культурного напрямку для України. Якщо в архітектурі стиль бароко відзначався декоративними

химерними прикрасами, то прикметною рисою стилю бароко в літературі є насиченість творів алегоризмами і антитезами. У цьому контексті слід відзначити творчість Григорія Сковороди, який часто вдавався до символічного висловлення тих чи інших переконань.

Символічний світ Г. Сковороди не тільки створює третій світ символів, але є засобом зв'язку двох інших світів: мікрокосмосу і макрокосмосу. Концепція людини як мікрокосмосу, що є складовою частиною макрокосмосу, притаманна багатьом мислителям доби Відродження, а також філософам Києво-Могилянської академії. Але Г. Сковорода вчення про два світи — макро і мікрокосмос доповнює ще одним світом — Біблією, яка є виявом надприродної реальності, що утворює символічний світ, через який уможлиблюється пізнання Бога. Думка про символ як засіб пізнання Бога співзвучна з переконаннями філософів-містиків. Новий час, як відомо, позначений духовною кризою в європейському суспільстві, породженої “зміщенням” центру Всесвіту, на що Г. Сковорода знаходить своє рішення пропонуючи замість концепції людини як центру макрокосмосу, погляд на людину як центр мікрокосмосу. На відміну від західноєвропейських філософів, які осмислювали людину насамперед як соціальну істоту, Г. Сковорода пропонує звернути увагу на внутрішній світ людини, і через самозаглиблення досягти зустрічі з Богом. Ця традиція бере свій початок у християнській етиці, з концепцією Богоподібності та енергійним злиттям людини з Богом.

У європейській культурі XVIII століття, поряд з все меншими зверненнями до містичної філософії, все більших обертів набуває раціоналізм, що мав значний вплив і на філософію України, зокрема Г. Сковороди. Наслідком раціоналізації у Європі, як прикметної ознаки просвітництва, є усталення настанови необмеженого панування над природою, що позначилося на раціоналізації міжлюдських стосунків і спонукало появі технократичного мислення, стало фундаментальною небезпекою для буття людини і призвело до пандемії маніпулятивних технологій.

Література:

1. Січинський В. Чужинці про Україну: вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. — К.: Довіра, 1992.— 257 с.